

יחסים מקבילים – פיתוי וניצול מיני בפסיכותרפיה וייעוץ

אלי זומר
תל אביב: פפירוס. 1999.

הספר, העוסק ביחסי ניצול מיני של נשים מטופלות מצד מטפלים גברים במסגרת יחסי הטיפול, בנוי שלושה חלקים. חלקו הראשון של הספר עוסק בתיאור הבעיה ומאפייניה ודן בנושאים הרלוונטיים להבנת הדינמיקה הנוצרת בין מטפל ומטופל ביחסי הפסיכותרפיה, כגון העברה נגדית, מין בקשר טיפולי, מאפיינים של יחסים מקבילים במקצועות הטיפולים והסכנות בהם, היווצרות יחסי אינטימיות בין מטפל ומטופלת ועוד. המחבר טוען כי קיימים מאפיינים אישיותיים ואחרים של מטפלים פוגעים ושל מטופלים בסיכון. בסיום חלק זה מוצג תיאור

מקרה הממחיש בצורה בהירה את הדינאמיקות הנוצרות ביחסי טיפול הכרוכים בניצול מיני. חלקו השני של הספר מציג ממצאי מחקר שערכו ד"ר אלי זומר וד"ר מאיר סעדון על 27 נשים ישראליות שעברו ניצול מיני מצד מטפליהם, מרחיב על התופעה של ניצול מיני במסגרת יחסים פסיכו-תרפויטיים ועל השלכות ארוכות הטווח של הטראומה ומתאר את ההיבטים הקליניים של ניצול נשים ישראליות בפסיכותרפיה, ואת הטיפול הפסיכולוגי בנשים שנוצלו מינית.

חלקו השלישי של הספר עוסק בתהליך השיקום. המחבר סוקר את תהליך הטיפול והשיקום של המטפל הפוגע כולל מניעה ראשונית של תופעת ניצול נשים בטיפול כמו גם דן באפשרות שהפסיכותרפיה תכלול מגע כלשהו בין מטפל למטופל.

תרומתו העיקרית של הספר מתמקדת בעצם העיסוק בנושא המושתק בדרך כלל מפאת פחד, בושה או רתיעה. המשפט הבא מתאר זאת בצורה טובה ומהימנה: "על האבה ותשוקה בהעברה נגדית נכתב רק מעט בספרות המקצועית. סביר שרגשות כאלה מעוררים אי-נוחות ומבוכה בקרב הקהילה הטיפולית. רגשות אלו נחשבים למעוררים וראשוניים מכדי לדון בסמליות הטמונה בהם ובפונקציונאליות שלהם... (עמ' 24). ואכן לאורך ההיסטוריה האנושית נשמרה ב"סוד" תקיפה מינית של נשים הן מצד הנפגעות עצמן שחוששות מפני המחיר האישי, המשפחתי והחברתי שהן יידרשו לשלם בעקבות חשיפת הסוד, הן מצד החברה, המעדיפה מסיבות שונות לא להתמודד עם התופעה הזאת, והן מצד הקהילה הטיפולית הבוחרת במקרים רבים ב"זכות השתיקה".

לאורך הספר המחבר משתמש במושגים ובתיאוריות ואף באנקדוטות מהגישה הפסיכו-דינאמית, ומעמיק במושגים "העברה" ו"העברה נגדית" ובתרומתם להתעוררות רגשות אינטימיים ארוטיים בין מטפל למטופל. הספר מומלץ לכל מי שעוסק במקצוע טיפולי-סיעודי כלשהו ולכל המעוניין ללמוד יותר על תקיפה מינית ועל התעללות מינית במסגרות ובמצבים שונים. הספר סוקר בהרחבה כל היבט אפשרי של התופעה במסגרת יחסי הפסיכותרפיה, תוך התבססות על התיאוריה הפסיכו-דינאמית על מחקרים עדכניים ועל תיאור מקרה. לפיכך, הספר עשוי לתרום הן לאלו המבקשים להבין את התופעה מן ההיבט הקליני והן לאלו המבקשים לעסוק בנושא מן ההיבט האקדמי.

על אף שהספר עוסק בניצול מיני במסגרת יחסי טיפול ניתן ללמוד ממנו רבות על מאפיינים אישיותיים ואחרים של תוקפים ושל קרבנות. הספר, העוסק בדינאמיקות פסיכו-תרפויטיות אשר עשויות להוביל לניצול מיני של נשים, יכול לתרום לקוראים לגבי דרכי טיפול בנפגעות התעללות מינית באופן כללי.

לדעתי, חסרה בספר התייחסות להקשר החברתי של אלימות כלפי נשים. לכאורה, ניתן לחשוב כי ניצול מיני של מטפלים גברים את המטופלות שלהן הוא פונקציה של מערך טיפולי מסוים או של היסטוריה אישית של אחד מהם (המטפל או המטופל). אולם, לדעתי, מדובר במקרה פרטי של אלימות גברית כלפי נשים. ניתן להניח כי מטפלים הגדלים ומתחנכים בחברה ובתרבות מסוימת רוכשים ומאמצים במסגרתה מושגים אנושיים-גבריים-מקצועיים המאפשרים התייחסות פוגעת ומנצלת של נשים. שתיקת הקהילה הטיפולית דומה בכך לשתיקת החברה הכללית ביחס לתופעה של פגיעה מינית בילדים ובנשים וספק אם הספר מתייחס לתופעה זאת.

ד"ר עפרית שפירא-ברמן
בית הספר לעבודה סוציאלית על שם פאול ברוולד
האוניברסיטה העברית